

УДК 658.114

*А. Ю. Кравчук,
магістрант, Вінницький національний технічний університет
Т. Л. Кліменко,
магістрант, Вінницький національний технічний університет*

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ МЕТОДИЧНИМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Запропоновано систему управління методичним забезпеченням економічної безпеки, що є конструктивною для ефективного функціонування підприємства.

Ключові слова: *елементи економічної безпеки, система економічної безпеки, політика безпеки*

A methodical system of economic security that is constructive for the effective functioning of the enterprise is proposed.

Keywords: *elements of economic security, economic security system, security policy*

Постановка проблеми. У сучасній економічній ситуації господарські одиниці мають повну економічну самостійність. Вони самі визначають свою економічну політику, формують портфель замовлень, організовують виробництво та збут продукції, повністю відповідають за результати господарської діяльності. Все це, безумовно, актуалізує проблему забезпечення економічної безпеки бізнесу в сучасних умовах.

Ситуація української економічної дійсності спонукає до необхідності створення систем управління економічною безпекою підприємств, які забезпечуватимуть стан захищеності їхніх життєво важливих інтересів від недобросовісної конкуренції, протиправної діяльності кримінальних формувань й інших зовнішніх і внутрішніх загроз. Такі системи безпеки повинні бути орієнтовані на збереження функціонування й розвитку підприємств відповідно до їхніх статутних цілей, визначеної місії, підтримки стану юридичних і економічних відносин, організаційних зв'язків, матеріальних й інтелектуальних ресурсів, за яких гарантується стабільність діяльності, комерційний успіх, прогресивний науково-технічний і соціальний розвиток підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У загальнотеоретичному плані проблеми безпечного розвитку розроблялися у працях таких вчених як Л. І. Абалкін, О. А. Бельков, І. Богданов, В. А. Богомолів, Н. П. Вашекін, С. Ю. Глазьев, М. І. Дзлів, В. С. Загашвілі, В. Д. Комаров, М. М. Моїсєєв, В. Л. Тамбовцев, А. Д. Урсул та ін. Вирішенню окремих аспектів забезпечення економічної безпеки на рівні господарюючих суб'єктів приділяли увагу такі вітчизняні та зарубіжні дослідники як О.В.Ареф'єва, І.О.Бланк, А.Е.Воронкова, С.М.Ілляшенко, Г.В.Задорожний, Г.В.Козаченко, Л.А.Костирко, В.П.Пономарьов, О.О.Терещенко, В.В.Шликов тощо. Однак розвиток економіки сприяє постійному вивченню та вдосконаленню системи економічної безпеки підприємства задля зміцнення економічного рівня як регіону, так і держави вцілому.

Мета статті. Метою статті є комплексна оцінка теоретичних, методичних і прикладних питань забезпечення економічної безпеки підприємства на підставі теоретичного обґрунтування механізму забезпечення економічної безпеки підприємства

Виклад основного матеріалу. Система економічної безпеки кожного підприємства є індивідуальною, її повнота і дієвість залежать від чинної в державі законодавчої бази, від обсягу матеріально-технічних і фінансових ресурсів, виділених керівниками підприємств, від розуміння кожним з працівників важливості гарантування безпеки бізнесу, а також від досвіду роботи керівників служб безпеки підприємств.

Основними елементами системи економічної безпеки підприємства є: – захист комерційної таємниці та конфіденційності інформації; – комп'ютерна безпека; – внутрішня безпека; – безпека будинків і споруд; – фізична безпека; – технічна безпека; – безпека зв'язку; – безпека господарсько-договірної діяльності; – безпека перевезень вантажів та осіб; – безпека рекламних, культурних, масових заходів, ділових зустрічей та переговорів; – протипожежна безпека; – екологічна безпека; – радіаційно-хімічна безпека; – конкурентна розвідка; – інформаційно-аналітична робота; – експертна перевірка механізму системи забезпечення.

Також до структурного складу системи економічної безпеки включають: фінансову безпеку, силову безпеку, техніко-технологічну безпеку, правову безпеку, кадрову безпеку та логістично-виробничу безпеку [1].

Необхідно відмітити, що немає єдиної думки в розумінні поняття «система безпеки підприємства». Так, на думку Мак-Маку В.П., система економічної безпеки підприємства включає наукову теорію безпеки, політику і стратегію безпеки засобу, методи забезпечення безпеки, концепцію безпеки підприємства [2].

Ірочкін В. І. визначає систему безпеки як організовану сукупність спеціальних органів, служб, засобів, методів, заходів, що забезпечують захист життєво важливих інтересів особистості, підприємства, держави від внутрішніх і зовнішніх загроз [2].

Система економічної безпеки підприємства не може бути однаковою для всіх. Вона індивідуальна для кожного підприємства, тому що залежить від рівня розвитку і структури його виробничої діяльності, ефективності її використання, кваліфікації кадрів, від стану навколишнього середовища, зокрема конкурентного середовища, ризикованості виробництва.

Систему економічної безпеки підприємства доцільно розглядати спираючись на основні системні принципи, які суттєво відрізняються за своєю суттю та змістом, що розкриті в різноманітних працях вітчизняних та зарубіжних вчених. Так, такі автори, як Іванюта Т. М., Заїчковський А. О. [3], Донець Л. І., Вашенко Н. В. [4] виділяють ряд найважливіших принципів, до яких відносять: комплексність або системність; пріоритет заходів попередження; безперервність; законність; плановість; економічність; взаємодія; компетентність; поєднання гласності та конфіденційності. Камлик М. І. крім вказаних вище принципів системи економічної безпеки підприємства, виділяє принцип плановості та повної підконтрольності заходів системи економічної безпеки керівництву суб'єкта підприємницької діяльності. На думку Берлач А. І., засади, на яких будується система безпеки підприємства, знаходять своє відображення в законодавче закріплених принципах, які умовно можна поділити на базові, тобто загального характеру та спеціальні. До базових принципів автор відносить: законності, юридичної рівності перед законом всіх суб'єктів забезпечення безпеки фірми; захисту інтересів суб'єктів безпеки; свободи у забезпеченні безпеки фірми; системності; безперервності; взаємної відповідальності особи; дотримання балансу життєво важливих інтересів особи, суспільства, держави; дотримання прав та свобод фізичних та юридичних осіб; інтеграції з міжнародними системами безпеки [5]. Вищезазначені принципи відображають риси засад, на яких яких повинна будуватися правова основа формування системи підприємства, а не його економічна безпека.

До спеціальних принципів Берлач А.І. відносить: поєднання гласності та конфіденційності; компетентції; взаємодії; економічності; адаптованості; плановості; передового матеріально-технічного оснащення; надійності; ефективного контролю [5].

Окремі дослідники, хоча й називають принципи однією з складових системи безпечного функціонування підприємства, однак їх склад залишається або зовсім без розгляду, або без будь-якого обґрунтування [1, с. 107]. Ті ж автори, які приділяють більше уваги цьому питанню, на жаль, включають до складу принципів ряд положень, які зовсім не є такими за суттю. Наприклад, навряд чи можна вважати принципами системи управління такі як: безумовне задоволення як загальних потреб підприємства, так і його працівників; усвідомлення суспільством важливості створення сприятливих умов для здійснення заходів з підтримання підприємством власної економічної безпеки [6]. Перелічені вимоги можна віднести до передумов безпечного розвитку, однак вони не є принципами в справжньому їх розумінні. У першому випадку мова йде про можливість забезпечення стану економічної безпеки шляхом узгодження економічних інтересів усіх суб'єктів господарської діяльності, а не тільки підприємства та працівників. У другому випадку підприємство має підтримувати власну безпеку, незважаючи на те, усвідомлює необхідність цього суспільство чи ні [7].

Головне завдання системи управління економічною безпекою підприємства – передбачення і випередження можливих загроз, що призводять до кризового стану, а також проведення антикризового управління, яке спрямоване на виведення підприємства з кризового стану; мінімізація зовнішніх і внутрішніх загроз економічному стану суб'єкта підприємництва, зокрема його фінансовим, матеріальним, інформаційним, кадровим ресурсам, на основі розробленого комплексу заходів економіко-правового і організаційного характеру. Слід мати на увазі, що найбільше значення у справі забезпечення економічної безпеки підприємства мають первинні економіко-правові та організаційні заходи, що забезпечують фундамент, основу системи безпеки, на відміну від вторинних - технічних, фізичних тощо.

Об'єкт і суб'єкт системи забезпечення економічної безпеки підприємства тісно взаємопов'язані. Об'єктом системи виступає стабільний економічний стан суб'єкта підприємницької діяльності в поточний і перспективний періоди. Конкретними ж об'єктами захисту виступають ресурси: фінансові, матеріальні, інформаційні, кадрові. Суб'єкт системи гарантування економічної безпеки підприємства має складніший характер, оскільки його діяльність зумовлюється не тільки особливостями і характеристиками об'єкта, а й специфічними умовами зовнішнього середовища суб'єкта підприємницької діяльності. Виходячи з цього, можна виділити дві групи суб'єктів, що гарантують економічну безпеку підприємства: зовнішні і внутрішні.

До зовнішніх суб'єктів належать органи законодавчої, виконавчої і судової влади, покликані гарантувати безпеку всіх без винятку законотворчих учасників підприємницьких відносин, причому діяльність цих органів не можуть контролювати самі підприємці. Ці органи формують законодавчу основу функціонування і захисту підприємницької діяльності в різних її аспектах і забезпечують її виконання.

До внутрішніх суб'єктів належать особи, що безпосередньо здійснюють діяльність із захисту економічної безпеки певного суб'єкта підприємства. Суб'єктами можуть виступати: працівники власної служби безпеки фірми (підприємства) та запрошені працівники із спеціалізованих фірм, що надають послуги із захисту підприємницької діяльності.

Безпеку можуть створювати дві групи суб'єктів:

Перша група: займаються цією діяльністю безпосередньо на підприємстві і підпорядковані його керівництву. Серед них виокремлюють три підгрупи:

- 1) спеціалізовані суб'єкти, основним призначенням яких є постійна діяльність із забезпеченню безпеки підприємства (в рамках своєї компетенції відділ тощо);
- 2) напівспеціалізовані суб'єкти, частина функцій у яких полягає в забезпеченні безпеки підприємства (маркетингова служба, юридичний підрозділ тощо);
- 3) решта персоналу та підрозділи підприємства, які в межах своїх посадових інструкцій та положень про підрозділи зобов'язані вживати заходів щодо забезпечення безпеки підприємства.

Друга група: зовнішні органи та організації, які функціонують самостійно і не підпорядковуються керівництву підприємства, але при цьому їх діяльність істотно впливає на безпеку підприємства. Суб'єктами цієї групи є:

- законодавчі органи;
- органи виконавчої влади;
- суди;
- правоохоронні органи;
- науково-освітні заклади;
- промислові шпигуни;
- конкуренти;
- іноземні компанії;
- кримінальні структури;

- фірми-розвідники

Головною умовою формування системи економічної безпеки підприємства є визначення сфер, у яких діють чинники небезпек і загроз.

До таких сфер належать: безпека в техногенній, науково-технічній, екологічній, інформаційній, психологічній сферах; фізична та пожежна безпека.

Надійність і ефективність системи безпеки підприємства визначають за одним критерієм - відсутністю чи наявністю завданих йому матеріальних збитків і моральної шкоди. Зміст цього критерію характеризується такими показниками:

- а) запобігання витоку конфіденційних відомостей;
- б) запобігання протиправним діям з боку персоналу підприємства, його відвідувачів, клієнтів або припинення таких дій;
- в) збереження майна й інтелектуальної власності підприємства;
- г) запобігання надзвичайним ситуаціям;
- д) припинення насильницьких злочинів щодо окремих (спеціально виділених) працівників підприємства і груп їх;
- е) своєчасне виявлення і припинення спроб несанкціонованого проникнення на об'єкти підприємства, що охороняються.

Політика безпеки підприємства - це орієнтири для дій і ухвалення рішень, які полегшують досягнення цілей. Для встановлення цих загальних орієнтирів необхідно сформулювати цілі забезпечення безпеки підприємства.

Цілі політики безпеки:

- захист фінансових ресурсів підприємства;
- захист прав та інтересів підприємства;
- зміцнення інтелектуального потенціалу підприємства;
- збереження і примноження власності;
- підвищення конкурентоспроможності продукції;
- інформаційне забезпечення діяльності підприємства і підвищення його ефективності;
- орієнтація на стандарти й лідерство;
- сприяння управлінським структурам у досягненні цілей підприємства;
- запобігання залежності від випадкових і недобросовісних ділових партнерів.

З урахуванням викладеного вище можна визначити такі загальні орієнтири дій і ухвалення рішень, які полегшують досягнення цих цілей:

- а) збереження і нарощування ресурсного потенціалу;
- б) проведення комплексу превентивних заходів щодо підвищення рівня захищеності власності й персоналу підприємства;
- в) залучення до діяльності із забезпечення безпеки підприємства всіх його працівників;
- г) професіоналізм і спеціалізація персоналу підприємства;
- д) пріоритетність несилових методів запобігання загрозам і їх нейтралізації;
- е) створення служби економічної безпеки на підприємстві.

Висновки: В процесі дослідження було проведено теоретичний аналіз системи управління економічною безпекою. Також вдосконалено цілі політики безпеки на підприємстві та визначено завдання, вирішення яких призведе до досягнення цілей на підприємстві. Застосовуючи дане методичне забезпечення економічної безпеки на підприємстві, зростає ймовірність довшого життєвого циклу підприємства, адже лише за рахунок чітко організованої системи економічної безпеки підприємство зможе активно змагатися у конкурентній боротьбі за своє місце на ринку.

Список літератури

1. Козаченко Г.В., Пономарьов В.П., Ляшенко О.М. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення: Монографія. - К: Лібра, 2003. - 280с. – ISBN 966-7035-52-5.
2. Василенко А. В. Менеджмент устійчивого розвитку підприємств: Монографія. – К.: Центр учебної літератури, 2005. – 648 с.
3. Іванюта Т. М., Заїчковський А. О. Економічна безпека підприємства – К.: Центр учебної літератури, 2009. – 256 с.
4. Донець Л. І., Ващенко Н. В. Економічна безпека підприємства: Навч. пос. – К.: Центр учебної літератури, 2008. – 240 с.
5. Берляч А. І. Безпека бізнесу: Навч. посіб. – К.: Університет «Україна», 2007. – 280 с.
6. Кірієнко А. В. Механізм досягнення і підтримки економічної безпеки підприємства: Автореф. дис. ... канд. екон. наук.: 08.06.01 / Київський національний економічний університет. – Київ, 2000. – 19 с.
7. Лоханова Н. Система управління станом економічної безпеки підприємства: проблемні питання, концепція розвитку // Економіст. – 2005. – № 2. – С. 52 – 56.

Стаття надійшла до редакції 09.09.2010 р.

ТОВ "ДКС Центр"